

„ODAKINT MÁSIK VILÁG DERENG”

Guillaume Métayer: *Türelműveg*

Guillaume Métayer, túl azon, hogy klasszika-filológus, Nietzsche-fordító és a romantika nagy értője, napjaink Franciaországában a magyar irodalom egyik legjobb ismerője. Szerencsénkre azonban nemcsak élvezettel forgatja verseinket, regényeinket, de elszántan és nagy hozzáértéssel át is ülteti azokat anyanyelvére. Ő szövegeztette meg franciául Petőfit, József Attilát, Kányádi Sándort és jó barátját Kemény Istvánt is ő mutatta be a kinti olvasóközönségnek. Jelen verseskötetének négy fordítójából háromnak maga is fordítója (Imreh András, Kemény István, Tóth Krisztina), és Lackfival (a kivétellel) is találkoznak irodalmi útjai, decemberben egy, a 20. századi francia–magyar kapcsolatokat szentelt konferencián együtt mutatták be Garay János Métayer fordította, két nyelvű *Hary Janos, le vétérán* című könyvét.

A *Türelműveg* idén tavasszal, a Nemzetközi Könyvfesztivál keretében jelent meg a Magvető Időmérték sorozatában. A kötet nem egyetlen franciául megjelent kötet átvétele, az elmúlt húsz év költeményei kapnak benne helyet, közülük sok megjelent a 2002-es *Fugues*-ben [Fúgák/Szökések] és a 2017-es *Libre Jeu*-ben [Szabad játék], ám akadnak kiadatlan darabok is. A kötet szerkezetét a négy fordító és a költő együtt alakították ki. Három közel azonos terjedelmű és fajsúlyú egységből áll össze: *I. Évszakaim*, *II. Türelműveg*, *III. Árnnyjáték*. A szonettek, amelyek jobbra a *Libre Jeu*-ből származnak, mindvégig uralkodnak, és a *Türelműveg* szakasztól belépnek a szabadversek és prózaversek is.

A *Türelműveg* első kritikusa, Förföldi Gábor számos fordítói tévedésre, gyengeségre felhívta a figyelmet,¹ s a szövegek eredetijét átolvasva be kell látnom, hogy nem csupán egyes áthallások, játékok veszték el a magyar verzióból, de a kötet egésze nehezkesebb lett. Nem mondanivalójában, hanem levegősségében, Métayer sorai közé befér az olvasó, szemlélőből könnyedén résztvevő lesz, ezzel szemben a magyar szövegben könnyű elveszni, olykor újabb nekifutást igényelnek a versek. Fakadhat ez az új kötet szerkezetéből is, hogy a versek nem hívják, hajtják egymást, könnyedén le lehet tenni akár hetekre is ezt a vékonyka kötetet. Aztán amikor újra kézhez vesszük, megint megérint ez a végtelenül személyes lírai hang. S talán ez az, a sorokon átütő játékos és közeli hang, ami miatt a fordítás akadálypályáján sem bukik el az olvasó. Rögtön a kötetnyitó *Évszakaim* a megszólaló lelki nappalijába tessékeli az olvasót, majd a (Lackfi jól eltalált fordításában olvasható) *Gyerekkorok* időben is megnyitja számunkra a Métayer-univerzumot.

¹ Förföldi Gábor: A lefordított fordító: Guillaume Métayer magyarul, *Műút*, 2018/6–7, 105–108.

Magvető Kiadó
Fordította Imreh András, Kemény István,
Lackfi János, Tóth Krisztina
Budapest, 2018
96 oldal, 1990 Ft

Nem a kitárulkozás megbotránkoztató vagy igéző hangja ez, közös kultúrkincsünkkel zsebében jön ilyen közel hozzánk a francia költő. Saját gyermekkora és Párizs terei között az európai és kelet-európai hagyomány évezredes lüktetésének megnyugtató mintázatai ütnek át. Guillaume Métayer klasszika-filológusként sajátjaként idézi meg az antikvitást, egy talált osztrigahéj könnyedén válik kezében Janus-arccá (*Héj*), Párizst bármikor Lutáciaként emlegeti (*Árnyjáték*) és a mégoly aktuális *FB* *népében* is fajúmi portrékhoz hasonlítja kiüresedett profiljainkat. A petrarcai szonett (egyébként a francia irodalomoktatás horizontján az egyetlen szonettforma, Shakespeare-t hajlamosak elfelejteni) központi műfajként hatja át a kötetegészt. Az *Utószó*ban a fordítók kiemelték, hogy a francia (és általában a nyugat-európai) költészet lemondani látszott erről a formáról, Métayer azonban verstani fegyelemmel és nagy állhatatossággal kelti új életre ezt a középkori versszerkezetet. Az egyszerre hagyományörző és modern versírókat leleményes zeugmák díszítik, amelyeket fordítóink is remekül átültettek: „Amint ajtót nyitok, s nem tudni egyből, / rossz hírt hozott, vagy csak vissza a lányom” (*Látogatás*); „Egy francia lassan két órája jár / Asztalról asztalra, olajbogyót és lányokat szemez” (*Cambridge, U.K.*). Ez utóbbi nem szonett, hanem verssorokba tördelt életkép, csakúgy, mint a *Lille-Europe*, ami az utóbbi évtizedben elmaradhatatlan „C'est à vous de jouer” [Most te jössz, hogy játssz!] feliratú közzongorák hangulatát visszahozva akármelyik francia pályudvart megjárt olvasónak mosolyt csal az arcára.

A leggyakoribb egyes szám első személyű megszólalás mellett helyet kap a megszólított, általános „te” is, az *Újraírt szonett* esetében ez világosan az én élettársaként ismerhető fel, más esetekben pedig egy szülő (vagy más kedves halott) képe dereng át. Ez a kedves „te” segített neki belakni Párizs tereit, és az ő képét visszaidézve artikulálódnak a bensőséges gyerekkori emlékek is (*Körutak, Augusztusi eső*). A kötetegység egyik alapját a térbeliség adja, bár akadnak szemlélődő szövegek is (szép a mindenség sugárnyalábjaira kifeszülő ekphraszisz: *Gyász*), mégis inkább mozgolódó, mocorgó költővel van dolgunk. Párizs topográfiája több helyen is visszaköszön, a *Dúdoló*ban a Montparnasse temetőben járunk, az *Árnyjáték*ban a Claude Bernard utcán követi árnyéka a főhóst, a *Sambre et Meuse*-ben több párizsi utcát is megidéz, és megjelenik a párizsiakra oly jellemző kerületek szerinti gondolkodás is a *Gyerekkorok*ban és az *Árnyjáték*ban.

A kötet egyik legdominánsabb motívuma a lét–nemlét–máshogyan lét kérdése, az élet-halál klasszikus szembenállása mellett megjelenik a szellemvilág, az árnyak világa is, mindez félig komolyan és szívszorítóan (*Gyász, Dúdoló, Augusztusi eső*), félig pedig játékos hang mögé rejtve a nagy ontológiai kérdések misztikumát (*Árnyjáték, Pillantások*). Budapest egyik előfordulása is egy halálversben található: a *Semmi*ben a Dunába fúlt Ophélie-nak állít emléket. Más alkalommal a *FB népe* szonett zárlatában tűnik fel fővárosunk: „Csak egy szomorúfűzfa Budapesten / a családfánk”. A harmadik előfordulás pedig a hátlapra is kiemelt *Fotó*, amiben a ledöntött Sztálin-szobrot idézi föl. A vers egyébként kísértetiesen hasonlít az Akkezdet Phiai *Hisz Sztori* című számának szerkezetére, és ezt a mintát követi a kötetben még a *Gyerekkorok* is, a megszólaló mások bőrébe bújva különféle nézőpontokba helyezkedik. A Sztálin-szobor ledöntése egyébként nem egyszerűen felkapott motívum Métayer számára, tavalyelőtt *1956 vu par les écrivains hongrois* [1956 a magyar írók szemével] című antológiát adott ki.

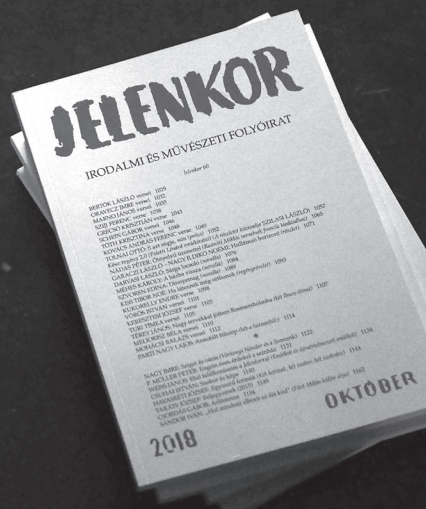
A prózavers és a kispóza határán billegő nagyobb lélegzetvételi szövegek egészen sajátos színezetet adnak az egyébként főként tizennégy soros egységekre tagolódó kötetnek. Az *Ígéret* egy be nem tartott, kimondatlanul is nyomasztó ígéret társadalmi hatásáról elmélkedik, az *Emberi beavatkozás nélkül* pedig a globális felmelegedés következményeiről szól felkavaróan. Ez utóbbi kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy bár az utóbbi évtizedekben Franciaországban inkább a próza lett közéleti, a líra pedig igyekszik a tiszta költészet, a posztmodern játék vágányán maradni, Guillaume Métayer határozottan közéleti lírát

művel: japán sugárfertőzöttekről (*Részlet egy nukleáris eposzból*), az '56-os Sztálin-szoborról (*Fotó*), a francia választásokról (*Szonett a Francia Nemzeti Frontnak a helyhatósági választásokon aratott nagyarányú győzelme után*) és a Facebook szociokulturális hatásáról ír (*FB népe*). Ars poeticus műveiben reflektál is motivációira: „Vajon arról a lustaság tehet, hogy Párizsban csak / az életünk képez költészetet?” (*Festmény*) – a költőt a festő bőrébe bújtatva lépteti színre, s faggatja, hogy teremtés-e a művészete vagy csak hétköznapi dohányfüstös és könnyed szórakozás. A *Nyomdában* pedig a jelek kétértelműsége, a nyelv megzabolázhatatlansága áll a költészet útjába.

„Nem érzi költőietlen gesztusnak, ha narratív részleteket iktat a versbe, sőt azt sem, ha kifejezetten költőietlen anyagot tesz verse tárgyává” (85.) – írják fordítói a kötet utószavában. Persze jócskán az avantgárdon, például Marcel Duchamp datált és kiállított piszoárján túl talán felesleges is költői és nem költői határán keresnünk kortársaink művészeti erejét. Az érdekesség már a francia líra nagy évszázadában, a Métayer által is „kontinensként” emlegetett 19. században sem a poétikailag kecsesben rejtett. Mitől költőibb Baudelaire döggje, mint egy kupac névjegykártya? (*Pakli*) Métayer esetében köznapi és emelkedett, líra és próza, szorongató és nevetető csúszik egymásba, váltakozik bravúros könnyedséggel. Mindez a természetes költői jelenlétből fakad, nem alakváltásról vagy hangpróbálgatásról van itt szó, hanem a változatosság olyan fokáról, amiben magabiztosan megfér egymás mellett a választásokról, az esőben visszajáró halottakról és a gyermekkori tudat kinyílásáról írni.

A magyar olvasónak izgalmasak lehetnek azok a fordulatok, ahol a fordítók csempészték be a magyaros reáliákat francia semlegesebb megfelelőik helyére. Imreh András a *Pailleron*ban a folyosót (*couloir*) „gang”-ra cserélte, azonban sajnos ugyanebben a versben pár sorral feljebb a „l'or des pommes dauphine”, vagyis az aranylő „dauphine golyók”-ból aranygaluska lett, ami akár érthető is lenne, hiszen a sós krumplis-káposztás golyónak valóban nincs magyar neve, de igazán kereshetett volna valamilyen sós ételt. A *Rongyok* című szonettben a *rongyosok* helyett a *verklis* szót találjuk a fordításban, ezzel ismét a kelet-európai *couleur locale*-hoz közeledünk. Vajon, ha Métayer nem lenne ilyen nyitott a mi líránkra, rátaláltunk volna-e az övére? A francia irodalom ugyan nem elzárt kincsesbánya, a kortárs tájékozódást mégis megnehezíti a bőség és a kánon hiánya. Guillaume Métayer azonban immár olvasható és olvasandó a magyar közönség számára is, játékos kétsége hamar a sajátunk lett, hangja pedig a mi hangunk is.

PRINT

ELŐFIZETÉSI AKCIÓ – TAVALYI ÁRAKON

A Jelenkor folyóirat a 2019-es évre is az előző évi áron fizethető elő. A lap így félévre 5940, egész évre 10 890 forintba kerül.

WEB

JELENKOR.PDF HAVI 500 FORINT AZ IRODALOMÉRT

A Jelenkor folyóirat PDF-formátumban is megvásárolható, lapszámonként mindössze 500 forintért. Sőt, aki a teljes 2019-es évre előfizet, 5000 forintért hozzájut a folyóirat egész évfolyamához.